

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواران

درس تمهیدی فی الفقه الاستدلالی

کتاب الطهارة

سطح ۲

درس دوازدهم

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین امینی

آموزشیار: آقای مهاجری

مقدمه

در درسهای گذشته پانزده مساله درباره به کیفیت وضوء بیان شد و مستندات یازده مساله از این مسائل بررسی گردید . در این درس نخست مستندات چهار مساله باقیمانده مورد بررسی قرار می گیرد. سپس بحث دوم از مباحث مربوط به وضوء که بحث از شرائط وضوء است شروع می گردد و نُ شرط برای وضوء بیان می شود. در نهایت مستند یکی از این شرائط یعنی لزوم قصد قربت در وضوء، مورد تحلیل و بررسی قرار می گیرد.

برای فهم بهتر این درس مراجعه به بحث سیره و ارتکاز متشرعه از سلسله مباحث مربوط به اصول فقه توصیه می گردد.

متن عربی

۱۲- و أما مسح اليمنى باليمنى و اليسرى باليسرى فلصحيحة زرارة الآتية.

۱۳- و أما تقديم مسح اليمنى فلصحيحة محمد بن م سلم عن ابى عبد الله عليه السلام : «امسح على القدمين و ابدأ بالمشق الايمن»

۱۴- و أما جواز النكس فى مسح الرأس و القدمين فلاطلاق الآية الكريمة. و يؤكده فى مسح القدمين صحيحة حماد بن عثمان عن ابى عبد الله عليه السلام: «لا بأس بمسح القدمين مقبلاً و مدبراً»

۱۵- و أما لزوم كون مسح الرأس و القدمين بماء الوضوء فلصحيحة زرارة عن أبى جعفر عليه السلام : «و تَمَسَّحُ بِيَلَّةٍ يُمْنَاكَ نَاصِيَتِكَ وَ مَا بَقِيَ مِنْ بِلَّةٍ يَمِينِكَ ظَهَرَ قَدَمِكَ الْيُمْنَى وَ تَمَسَّحُ بِيَلَّةٍ يَسَارِكَ ظَهَرَ قَدَمِكَ الْيُسْرَى» و غيرها.
شرائط الوضوء

يلزم فى الوضوء: النية- بمعنى قصد الفعل بداعى امتثال امر الله سبحانه- و طهارة الماء و اباحته و اطلاقه و الترتيب و الموالاة و المباشرة. و المشهور اعتبار طهارة الأعضاء و عدم المانع من استعمال الماء شرعاً.
و المستند فى ذلك:

۱- أما لزوم قصد الفعل بداعى امتثال امر الله سبحانه فلأن ذلك لازم العبادية. و منه تتضح مبطلية الرياء للوضوء و لكل عمل عبادى بل هو محرم و من الكبائر لكونه شركاً بالله سبحانه. ففى الحديث: «وَأَنَّ عَبْدًا عَمِلَ عَمَلًا يَطْلُبُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ وَ الدَّارَ الآخِرَةَ ثُمَّ أُدْخِلَ فِيهِ رِضًا أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ كَانَ مُشْرِكًا» و الشرك حرام و لازم الحرمة البطلان.
و فى الحديث عن النبى صلى الله عليه و آله : «سُئِلَ فِيمَا النَّجَاةُ غَدًا فَقَالَ إِنَّمَا النَّجَاةُ فِي أَنْ لَا تُخَادِعُوا اللَّهَ فَيَخْدَعَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ يُخَادِعِ اللَّهَ يَخْدَعُهُ وَ يَخْلَعُ مِنْهُ الْإِيمَانَ وَ نَفْسُهُ يَخْدَعُ لَوْ يَشْعُرُ قَبْلَ لَهُ فَكَيْفَ يُخَادِعُ اللَّهَ قَالَ يَعْمَلُ بِمَا أَمَرَهُ اللَّهُ ثُمَّ يُرِيدُ بِهِ غَيْرَهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي الرِّيَاءِ فَإِنَّهُ الشَّرْكُ بِاللَّهِ إِنَّ المُرَائِيَّ يُدْعَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءٍ يَا كَافِرُ يَا فَاجِرُ يَا غَادِرُ يَا خَاسِرُ حَبِطَ عَمَلُكَ وَ بَطَلَ أَجْرُكَ فَلَا خَلَاصَ لَكَ الْيَوْمَ فَالْتَمِسْ أَجْرَكَ مِمَّنْ كُنْتَ تَعْمَلُ لَهُ»

و يبقى بعد هذا السؤال عن الوجه فى عبادية الوضوء و الجواب: ذلك باعتبار أن المرتكز فى ذهن جميع المتشرعة الكبير منهم و الصغير، الرجل و المرأة أن الوضوء عبادة و هذا الارتكاز لا يحتمل نشوؤه عبثاً - لاستحالة صدور المعلول بلا علة- و لا علة له سوى وصوله يداً بيد من الهعصوم عليه السلام.

مستند مسائل باقيمانده در مورد كيفيت وضوء

مساله دوازدهم درباره وضوء اين است كه مسح پاى راست بايد با دست راست باشد و مسح پاى چپ بايد با دست چپ باشد. مستند اين مساله صحيحة زراره است كه در مستند مساله پانزدهم مى آيد و اين مطلب از آن استفاده مى شود.

مساله سیزدهم لزوم مقدم داشتن مسح پای راست است. دلیل این مساله صحیحۀ محمد بن مسلم از امام صادق علیه السلام است که به لزوم مقدم داشتن پای راست در مسح اشاره می کند: «امسح علی القدمین و ابدأ بالشق الایمن»^۱ به این مضمون که باید مسح را از پای راست شروع فحائی .

مسالۀ چهاردهم این است که در مسح سر و پاها می توان مسح را بر عکس انجام داد. برای این مساله دو دلیل وجود دارد: الف: اطلاق آیه وضوء که ما را امر به مسح سر و پاها می نماید ولی کیفیت خاصی را مشخص نمی کند پس مسح به هر شکلی که باشد کفایت می نماید.

ب: صحیحۀ حماد بن عثمان که در مورد مسح پاها وارد شده است : «لا بأس بمسح القدمین مقبلاً و مدبراً»^۲ یعنی مسح پاها را هم می توان از بالا به پایین انجام داد و هم بالعکس.

مساله پانزدهم این است که مسح حتماً باید با آب وضوء صورت پذیرد نه آب خارجی . مستند این مساله روایاتی م ثل صحیحۀ زراره است: «و تَمَسَّحُ بِيَلَّةٍ يُمْنَاكَ نَاصِيَتِكَ وَ مَا بَقِيَ مِنْ بِلَّةٍ يَمِينِكَ ظَهَرَ قَدَمِكَ الْيُمْنَى وَ تَمَسَّحُ بِيَلَّةٍ يَسَارِكَ ظَهَرَ قَدَمِكَ الْيُسْرَى»^۳ امام علیه السلام در این روایت لزوم مسح سر و پاها با رطوبت باقیمانده وضوء را گوشزد می نمایند و دستور می دهند که با رطوبت دست راست سر و پای راست را و با رطوبت دست چپ پشت پای چپ را مسح نما.

تطبیق

۱۲- و أما مسح الیمنی بالیمنی و الیسری بالیسری فلصحیحة زرارة الآتیة.

۱۲- و اما لزوم مسح پای راست با دست راست و پای چپ با دست چپ بخاطر صحیحۀ زراره است که خواهد آمد.

۱۳- و أما تقدیم مسح الیمنی فلصحیحة محمد بن مسلم عن ابی عبد الله علیه السلام : «امسح علی القدمین و ابدأ بالشق الایمن»^۴

۱۳- و اما لزوم مقدم داشتن پای راست به خاطر صحیحۀ محمد بن مسلم از امام صادق علیه السلام: «بر دو پا مسح نما و از پای راست شروع کن» می باشد.

۱۴- و أما جواز النکس فی مسح الرأس و القدمین فلاطلاق الآیة الکریمة. و یؤکده فی مسح القدمین صحیحة حماد بن عثمان عن ابی عبد الله علیه السلام: «لا بأس بمسح القدمین مقبلاً و مدبراً»^۵

۱۴- و اما جایز بودن عکس مسح کردن در مسح سر و دو پا به خاطر اطلاق آیه کریمه وضوء می باشد. و صحیحۀ حماد بن عثمان از امام صادق علیه السلام: «اشکالی در مسح دو پا رو به جلو (از انگشت به طرف برآمدگی) و یا رو به عقب (از برآمدگی به طرف انگشت) نیست» این مساله را در مورد مسح پاها تاکید می نماید.

۱ . وسائل الشیعه، باب ۳۴ من ابواب الوضوء، حدیث ۲.

۲ . نفس المصدر، باب ۲۰ من ابواب الوضوء، حدیث ۲.

۳ . نفس المصدر، باب ۳۱ من ابواب الوضوء، حدیث ۲.

۴ . وسائل الشیعه، باب ۳۴ من ابواب الوضوء، حدیث ۲.

۵ . نفس المصدر، باب ۲۰ من ابواب الوضوء، حدیث ۲.

۱۵- و أما لزوم كون مسح الرأس و القدمين بماء الوضوء فلصحيحة زرارة عن أبي جعفر عليه السلام : «وَتَمْسَحُ بِيَلَّةِ يُمْنَاكَ نَاصِيَتِكَ وَ مَا بَقِيَ مِنْ بِلَّةِ يَمِينِكَ ظَهَرَ قَدَمِكَ الْيُمْنَى وَ تَمْسَحُ بِيَلَّةِ يَسَارِكَ ظَهَرَ قَدَمِكَ الْيُسْرَى»^۱ و غيرها.
۱۵- و اما اینکه لازم است مسح سر و پاها با آب وضوء صورت پذیرد به خاطر صحیحۀ زراره از امام باقر علیه السلام: «و باید بوسیلهٔ رطوبت دست راستت جلوی سرت را و بوسیلهٔ باقیماندهٔ رطوبت دست راستت پشت پای راستت را مسح نمائی و باید بوسیلهٔ رطوبت دست چپت پشت پای چپت را مسح نمائی» و غیر آن می‌باشد.

SCO۱:۸:۰۰

شرائط وضوء

بحث کیفیت وضوء با پانزده مساله به پایان رسید و الان نوبت به بحث دوم از مباحث مربوط به وضوء یعنی بحث از شرائط وضوء می‌رسد. نه شرط برای وضوء بیان شده است که عبارتند از:

شرط اول:

وضوء باید با نیت باشد یعنی بمقصد امتثال امر خداوند صورت پذیرد.

شرط دوم:

آب وضوء باید پاک باشد.

شرط سوم:

آب وضوء باید مباح باشد.

شرط چهارم:

آب وضوء باید مطلق باشد.

شرط پنجم:

رعایت ترتیب واجب است یعنی اول صورت شسته شود بعد دست راست و بعد دست چپ و بعد مسح سر انجام گیرد و بعد مسح پای راست و بعد مسح پای چپ.

شرط ششم:

رعایت موالات واجب است یعنی بین افعال وضوء فاصلهٔ زیادی واقع نشود.

شرط هفتم:

افعال وضوء باید بوسیلهٔ خود فرد صورت پذیرد نه با کمک دیگری.

شرط هشتم:

اعضای وضوء باید پاک باشد.

شرط نهم:

۱. نفس المصدر، باب ۳۱ من ابواب الوضوء، حدیث ۲.

مانع شرعی از استعمال آب وجود نداشته باشد مثلاً اگر با آب، وضوء بگیرد درحالیکه خوف مرگ به خاطر عطش را داشته باشد، وضوی او صحیح نیست زیرا اینجا وظیفه شرعی او تیمم است نه وضوء.

تطبیق

شرائط الوضوء

يلزم في الوضوء: النية- بمعنى قصد الفعل بداعي امثال امر الله سبحانه- و طهارة الماء و اباحته و اطلاقه و الترتيب و الموالاة و المباشرة. و المشهور اعتبار طهارة الأعضاء و عدم المانع من استعمال الماء شرعاً.

شرائط وضوء

در وضوء نیت - به معنای قصد انجام فعل به انگیزه امثال امر خداوند متعال- و پاک بودن آب و مباح بودن آن و مطلق بودن آن و ترتیب در افعال وضوء و موالات بین افعال و کمک نگرفتن از دیگران شرط است. و مشهور پاک بودن اعضاء وضوء و عدم مانع شرعی از استفاده از آب را شرط می‌دانند.

SCO۲: ۱۵: ۱۵

مستند لزوم قصد قربت در وضوء

لازمة عبادی بودن وضوء، انجام آن به قصد قربت است. عبادی بودن عمل به این معنا است که فقط به قصد خدا و امتثال امر او صورت پذیرد و هر قصد غیر الهی عمل عبادی را باطل می‌سازد و از روایات هم استفاده می‌شود که ریا باعث بطلان اعمال عبادی می‌شود.

حال سوال این است دلیل عبادی بودن وضوء چیست؟ در جواب این سوال باید گفت که دلیل عبادی بودن وضوء ارتکاز متشرع است به این معنی که سراغ هر کدام از متشرعه که برویم، ارتکازشان این است که وضوء از اعمال عبادی است و این ارتکاز نفی تواند بدون علت باشد زیرا هیچ معلولی بدون علت نیست و علت آن چیزی غیر از این نیست که عبادی بودن وضوء از طرف معصوم علیه السلام، نسل به نسل دست به دست گشت ه تا به دست نسل امروز رسیده است پس عبادی بودن وضوء به واسطه ارتکاز متصل به سنت معصوم علیه السلام ثابت می‌گردد.

خلاصه بحث

صغری: وضوء عبادی است.

کبری: هر امر عبادی باید به قصد امتثال امر خدا صورت پذیرد.

FG ۱

نتیجه: وضوء باید به قصد امتثال امر خدا صورت پذیرد.

تطبیق

و المستند في ذلك:

و مستند شرائطی که بیان شد عبارت است از:

۱- أمّا لزوم قصد الفعل بداعي امتثال امر الله سبحانه فلاّن ذلك لازم العبادية . و منه تتضح مبطلية الرياء للوضوء و لكل عمل عبادي بل هو محرم و من الكبائر لكونه شركاً بالله سبحانه.

۱- اما لزوم انجام وضوء به انگیزه امتثال امر خدای پاک و منزّه به خاطر این است که انجام فعل به آن انگیزه لازمه عبادی بودن است. و از این مطلب فهمیده می شود که ریا باطل کننده وضوء و هر عمل عبادی دیگری می باشد بلکه ریا حرام و از گناهان کبیره است زیرا نوعی شرک به خدای متعال می باشد.

ففي الحديث: «وَأَنَّ عَبْدًا عَمِلَ عَمَلًا يَطْلُبُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ وَ الدَّارَ الآخِرَةَ ثُمَّ أَدْخَلَ فِيهِ رِضًا أَحَدٍ مِنْ آلِ نَاسٍ كَانَ مُشْرِكًا»^۱ و الشرك حرام و لازم الحرمة البطلان.

پس در حدیث است که: «بنده ای که عملی را به خاطر خدا و آخرت انجام دهد و سپس رضای احدی از مردم را داخل آن نماید، مشرک است» و شرک حرام است و لازمه حرمت بطلان عمل می باشد.

و في الحديث عن النبي صلى الله عليه و آله : «سُئِلَ فِيمَا النَّجَاةُ عَدَا فَقَالَ إِنَّمَا النَّجَاةُ فِي أَنْ لَا تُخَادِعُوا اللَّهَ فَيَخْدَعَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ يُخَادِعِ اللَّهَ يَخْدَعُهُ وَيَخْلَعُ مِنْهُ الْإِيمَانَ وَ نَفْسُهُ يَخْدَعُ لَوْ يَشْعُرُ قَبْلَ لَهُ فَكَيْفَ يُخَادِعُ اللَّهَ قَالَ يَعْمَلُ بِمَا أَمَرَهُ اللَّهُ ثُمَّ يُرِيدُ بِهِ غَيْرَهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي الرِّيَاءِ فَإِنَّهُ الشُّرْكُ بِاللَّهِ إِنَّ الْمُرَائِيَّ يُدْعَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءٍ يَا كَافِرُ يَا فَاجِرُ يَا غَادِرُ يَا خَاسِرُ حَبِطَ عَمَلُكَ وَ بَطَلَ أَجْرُكَ فَلَا خَلَّاصَ لَكَ الْيَوْمَ فَالْقِسْ أَجْرَكَ مِمَّنْ كُنْتَ تَعْمَلُ لَهُ»^۲

و در حدیثی از پیامبر صلی الله علیه و آله است که : «از پیامبر سوال شد که فردای قیامت نجات در چیست؟ پس فرمود: همانا نجات در این است که خدا را فریب ندهید تا شما را فریب دهد پس همانا کسی که با خدا عمل فریب کارانه ای انجام دهد خدا او را فریب می دهد و ایمان را از او بیرون می برد و اگر بفهمد خودش را فریب داده است (نه خدا را). گفته شد: بنده چطور با خدا عمل فریب کارانه انجام می دهد؟ فرمود: به امر خدا عمل می نماید سپس بواسطه آن دیگری را اراده می نماید (ریا می کند) در مورد ریا از خدا بترسید زیرا ریا شرک به خدا است . ریا کننده در روز قیامت به چهار اسم خوانده می شود: ای کافر ای نابکار ای فریبکار ای ضرر کننده عمل تو از بین رفت و اجرت باطل شد پس امروز راه خلاصی برایت نیست و پاداشت را از همان کسی طلب کن که برای او کار می کردی».

و ببقی بعد هذا السؤال عن الوجه في عبادية الوضوء و الجواب: ذلك باعتبار أن المرتكز في ذهن جميع المتشرعة الكبير منهم و الصغير، الرجل و المرأة أن الوضوء عبادة و هذا الارتكاز لا يحتمل نشوؤه عبثاً - لاستحالة صدور المعلول بلا علة - و لا علة له سوى وصوله يبدأ بيد من المعصوم عليه السلام.

و بعد از این ، سوال از دلیل عبادیت وضوء باقی می ماند و جوابش این است که عبادیت وضوء به دلیل این است که مرتکز در ذهن همه متشرعه، بزرگ از آنان و کوچک، مرد و زن این است که وضوء عبادت است و احتمال این وجود ندارد که این ارتکاز بدون علت و عبث ایجاد شده باشد- به خاطر محال بودن صدور معلول بدون علت- و علتی برای آن

۱ . نفس المصدر، باب ۱۱ من ابواب مقدمه العبادة ، حدیث ۱۱.

۲ . نفس المصدر، باب ۱۱ من ابواب مقدمه العبادة ، حدیث ۱۶.

غير از رسيدن آن از معصوم به صورت دست به دست از نسلهاي قبل وجود ندارد . (پس منشأ اين ارتكاز سنت معصوم عليه السلام است).

Score: ۲۶: ۵۹

چکیده

۱. لزوم مسح پای راست با دست راست و پای چپ با دست چپ به خاطر صحیحۀ زراره است که در شماره ۴ خواهد آمد.
۲. لزوم تقدیم مسح پای راست به دلیل صحیحۀ محمد بن مسلم: «و ابدأ بالشق الايمن»^۱ است.
۳. جواز مسح کردن به صورت عکس، مقتضای اطلاق آیه وضوء و صحیحۀ حماد بن عثمان می باشد.
۴. لزوم مسح با آب وضوء به دلیل ص حیحۀ زراره: «و تَمَسَّحُ بِلِلَّةٍ يُمْنَاكَ نَاصِيَتِكَ وَ مَا بَقِيَ مِنْ بِلَّةٍ يَمِينِكَ ظَهَرَ قَدَمِكَ الْيُمْنَى وَ تَمَسَّحُ بِلِلَّةٍ يَسَارِكَ ظَهَرَ قَدَمِكَ الْيُسْرَى»^۲ است.
۵. در وضوء نه شرط وجود دارد: انجام وضوء به قصد امتثال امر خدا، طهارت آب وضوء مباح و مطلق بودن آن، ترتیب، موالات، مباشرت، پاک بودن اعضاء وضوء و عدم مانع شرعی در استعمال آب برای وضوء.
۶. لزوم قصد قربت در وضوء به خاطر این است که وضوء فعل عبادی است و هر فعل عبادی باید با قصد امتثال امر خدا باشد و لذا ریا مبطل عمل عبادی می باشد.
۷. عبادی بودن وضوء به خاطر ارتکاز متشرعه است و ارتکاز متشرعه هم کاشف از سنت معصوم علیه السلام می باشد.

۱. وسائل الشیعه، باب ۳۴ من ابواب الوضوء، حدیث ۲.

۲. نفس المصدر، باب ۳۱ من ابواب الوضوء، حدیث ۲.